

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN/ NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

REKENINGKUNDE V1

MEI/JUNIE 2024

PUNTE: 150

TYD: 2 uur

**Hierdie vraestel bestaan uit 12 bladsye,
'n formuleblad en 'n 10 bladsy-antwoordeboek.**

INSTRUKSIES EN INLIGTING

Lees die volgende instruksies aandagtig deur en volg dit noukeurig.

1. Beantwoord AL die vrae.
2. 'n Spesiale ANTWOORDEBOEK word verskaf waarin jy AL die vrae moet beantwoord.
3. 'n Formuleblad met Finansiële Aanwysers is aan die einde van hierdie vraestel aangeheg.
4. Toon AL die bewerkings om deelpunte te verdien.
5. Jy mag 'n nieprogrammeerbare sakrekenaar gebruik.
6. Jy mag 'n donker potlood of blou/swart ink gebruik om die vrae te beantwoord.
7. Toon ALLE bewerkings tot EEN desimale punt, waar van toepassing.
8. Skryf netjies en leesbaar.
9. Gebruik die inligting in die tabel hieronder as 'n riglyn wanneer jy die vraestel beantwoord. Probeer om NIE daarvan af te wyk NIE.

VRAAG	ONDERWERP	PUNTE	MINUTE
1	Maatskappy Finansiële State	55	45
2	Kontantvloeistaat en Finansiële Aanwysers	40	30
3	Vertolking van Finansiële Inligting	40	35
4	Korporatiewe Bestuur	15	10
TOTAAL		150	120

VRAAG 1: MAATSKAPPY FINANSIËLE STATE**(55 punte; 45 minute)**

Die inligting het betrekking op DBN Bpk. Die maatskappy verkoop huishoudelike produkte. Die finansiële jaar het op 29 Februarie 2024 geëindig.

GEVRA:**1.1 Verwys na Inligting A.**

Die boekhouer het al die inskrywings oor vaste bates in die boeke geboekstaaf. Voltooi die bedrae wat deur **(i)** tot **(iii)** in die Vastebatenota aangedui word.

(12)**1.2 Verwys na Inligting C en D.**

Bereken die korrekte netto wins **ná belasting** vir die jaar geëindig 29 Februarie 2024. Dui (+) vir 'n vermeerdering en (-) vir 'n vermindering langs elke bedrag aan.

(13)**1.3 Voltooi die Staat van Finansiële Posisie op 29 Februarie 2024.****(30)**

LET WEL: Sommige bedrae word in die ANTWOORDEBOEK verskaf.

INLIGTING:**A. Vaste bates:**

	Geboue R	Voertuie R	Toerusting R
Drawaarde: (01/03/2023)		249 850	
Kosprys	(i)		436 000
Opgehoopte waardevermindering			
Bewegings:			
Toevoegings (teen kosprys)	0	260 000	0
Verkope (teen drawaarde)	(420 000)	0	(iii)
Waardevermindering		(ii)	(32 000)
Drawaarde: (29/02/2024)	9 421 300		
Kosprys		786 000	356 000
Opgehoopte waardevermindering			

- Waardevermindering word soos volg bereken:
  - Voertuie: 15% p.j. op kosprys
  - Toerusting: 20% op die verminderdesaldo-metode
- 'n Nuwe voertuig is op 1 Oktober 2023 aangekoop.
- Uittreksel uit die Vastebateregister ten opsigte van toerusting verkoop:

KINOPA MWALIMU 234	
Kosprys: R80 000	
Datum aangekoop: 1 September 2021	
Datum verkoop: 31 Mei 2023	Verkoop vir: R53 000
	DRAWAARDE
28 Februarie 2022	R72 000
28 Februarie 2023	R57 600
31 Mei 2023	?

B. Saldo's op 29 Februarie 2024:

Vaste bates teen drawaarde	R9 952 480
Gewone aandelekapitaal	?
Behoue inkomste	?
Lening: PTA Bank	?
Vaste deposito	425 000
Handelsvoorraad	1 064 200
Netto handelsdebiteure	744 900
Krediteurekontrole	518 950
SAID: Inkomstebelasting (voorlopige belastingbetalings)	322 800

C. Die boekhouer het die netto wins voor belasting as **R1 150 000** bereken.
Die vooraansuiweringsaldo's wat nog aangesuiwer moet word, is:

Ouditfooie	R144 000
Handelsvoorraad	1 064 200
Huurinkomste	287 300
Direkteursgelde	852 800

Slegs die aansuiwerings hieronder moet nog in berekening gebring word.

- (i) Ouditfooie van R45 600 was nog op 29 Februarie 2024 verskuldig.
- (ii) 'n 100 komberse is aan 'n kinderhospitaal geskenk, maar hierdie skenking/donasie is nie geboekstaaf nie. Die besigheid gebruik die geweegde-gemiddelde-metode om komberse te waardeer. Komberse se voorraadrekords toon die volgende:

	Getal (eenhede)	Eenheids- prys	Totale koste
Aankope gedurende die jaar:	1 500		R603 000
15 April 2023	600	R330,00	198 000
22 Junie 2023	900	R450,00	405 000
Verkope	1 220		
Voorraad voorhande: 29 Feb. 2024	280		

- (iii) Huur is vanaf 1 Januarie 2024 met R1 300 per maand verhoog. Slegs die huur vir die periode 1 Maart 2023 tot 31 Januarie 2024 is ontvang en geboekstaaf.
- (iv) Die maatskappy het een direkteur, Jenny, aan die begin van die finansiële jaar gehad. Jenny is vir twee maande vooruit betaal. 'n Tweede direkteur, Frank, is op 1 Desember 2023 aangestel. Sy maandelikse gelde is 20% laer as Jenny s'n. Frank het die gelde wat hom toekom, ontvang.

D. Inkomstebelasting:

Die belastingaanslag van SAID toon die totale inkomstebelasting vir die finansiële jaar as R351 000, nadat al die aansuiwerings gedoen is. ...

E. Aandelekapitaal en dividende:

DATUM	BESONDERHEDE
1 Maart 2023	2 120 000 uitgereikte aandele
30 Junie 2023	230 000 aandele teruggekoop: Die gemiddelde aandeleprys op die terugkoopdatum was R5,90
29 Februarie 2024	1 890 000 uitgereikte aandele

- Tussentydse dividende is nie gedurende die finansiële jaar verklaar nie.
- Finale dividende van 25c per aandeel is op 29 Februarie 2024 op al die aandele in die aandeleregister verklaar.

F. Oordrag van debiteur se saldo na die Krediteuregrootboek:

'n Debiteur met 'n debietsaldo van R8 400 in die Debiteuregrootboek moet nog na sy rekening in die Krediteuregrootboek oorgedra word.

G. Lening: PTA Bank

Uittreksel uit die Leningstaat van PTA Bank:

Saldo op 1 Maart 2023	R1 400 000
Terugbetalings vir die finansiële jaar (rente ingesluit)	?
Rente gekapitaliseer	168 000
Saldo op 29 Februarie 2024	1 004 000

LET WEL:

- Al die inskrywings vir die terugbetalings en rente is gemaak.
- Direkteure verwag om die kapitaal terugbetalings wat in hierdie jaar gemaak is, gedurende die volgende finansiële jaar te handhaaf.

VRAAG 2: KONTANTVLOEISTAAT EN FINANSIËLE AANWYSERS**(40 punte; 30 minute)****BEGRIPPE**

2.1 Kies die korrekte woord(e) uit dié wat tussen hakies gegee is. Skryf slegs die woord(e) langs die vraagnommers (2.1.1 tot 2.1.3) in die ANTWOORDEBOEK neer.

2.1.1 Die bedryfsverhouding is 'n finansiële aanwyser wat op die (likiditeit/solvensie) van 'n maatskappy betrekking het.

2.1.2 'n Verhoging in 'n vaste deposito sal 'n (invloei/uitvloei) van kontant in die Kontantvloeistaat tot gevolg hê.

2.1.3 'n Vermindering in voorrade sal 'n (invloei/uitvloei) van kontant in die Kontantvloeistaat tot gevolg hê.

(3)

JINGLE BPK.

Die inligting het betrekking op die finansiële jaar geëindig 29 Februarie 2024.

GEVRA:

2.2 Stel die Behoue-inkomste-nota op vir die finansiële jaar geëindig 29 Februarie 2024.

(8)

2.3 Verwys na die gedeeltelik voltooide Kontantvloeistaat wat verskaf is. Bereken en/of verskaf die syfers aangedui deur **(i)** tot **(v)**.

(17)

2.4 Bereken die volgende finansiële aanwysers vir die finansiële jaar geëindig 29 Februarie 2024:

- Vuurproefverhouding (4)
- Tussentydse dividend per aandeel (in sent) (4)
- % opbrengs op gemiddelde aandeelhoudersbelang (OOAB) (4)

INLIGTING:**A. Aandelekapitaal:**

Getal aandeel	Besonderhede
1 450 000	Uitgereikte aandeel op 1 Maart 2023
30 000	Aandele teruggekoop op 1 Junie 2023, teen R3,70 meer as die gemiddelde aandeleprys
250 000	Aandele uitgereik op 1 November 2023, teen R17,20 per aandeel
1 670 000	Uitgereikte aandeel op 29 Februarie 2024

B. Dividende:

- Tussentydse dividende is op 31 Augustus 2023 aan alle aandele in die aandeleregister betaal.
- 'n Finale dividend is op 29 Februarie 2024 verklaar.

C. Uittreksel uit die Staat van Omvattende Inkomste vir die jaar geëindig 29 Februarie 2024:

Waardevermindering	R1 620 000
Bedryfswins	4 826 000
Rente op lenings	966 000
Inkomstebelasting (teen 'n koers van 30%)	1 950 000

D. Uittreksel uit die Staat van Finansiële Posisie op 28/29 Februarie:

	2024	2023
Vaste bates teen drawaarde	R43 095 000	R39 365 000
Bedryfsbates (Nota 1)	9 623 000	8 029 000
Bedryfslaste (Nota 2)	18 310 000	12 044 000
Aandeelhouersbelang	28 248 000	25 729 000
Gewone aandelekapitaal	?	22 910 000
Behoue inkomste	?	2 819 000

Nota 1: Items onder Bedryfsbates ingesluit

	2024	2023
Vorrade	R4 190 000	R3 883 000
Kontant & kontantekwivalente	55 000	1 030 000

Nota 2: Items onder Bedryfslaste ingesluit

	2024	2023
Aandeelhouers vir dividende	R2 338 000	R2 320 000
SAID: Inkomstebelasting	115 000	86 000
Bankoortrekking	3 274 000	0

E. Vaste bates:

- 'n Voertuig is teen drawaarde verkoop.
- Vaste bates is ook gedurende die finansiële jaar aangekoop.

F. Gedeeltelik voltooide Kontantvloeiastaat op 29 Februarie 2024:

Kontantgevolge van bedryfsaktiwiteite	
Kontant gegenereer uit bedrywighede	
Rente betaal	(966 000)
Dividende betaal	(5 728 000)
?	(i)
Kontantgevolge van beleggingsaktiwiteite	
?	(ii)
Opbrengs uit die verkoop van vaste bates	232 000
Verandering in beleggings	
Kontantgevolge van finansieringsaktiwiteite	
?	(iii)
?	(iv)
Verandering in lenings	
Netto verandering in kontant & kontantekwivalente	
Kontant & kontantekwivalente op 1 Maart 2023	1 030 000
?	(v)

VRAAG 3: VERTOLKING VAN FINANSIËLE INLIGTING**(40 punte; 35 minute)**

Die inligting het betrekking op Britesun Bpk. Die maatskappy verkoop sonpanele van 'n hoë gehalte aan besighede en huiseienaars om elektrisiteit op te wek. Die finansiële jaar eindig op 28/29 Februarie elke jaar.

GEVRA:

LET WEL: Waar kommentaar of verduidelikings gevra word, moet jy:

- Finansiële aanwysers en tendense, met syfers, aanhaal
- 'n Rede of 'n verduideliking vir die betrokke finansiële aanwyser(s) verskaf

3.1 Winsopslagpersentasie:

Verduidelik hoe die kliënte op die verandering in die winsopslagpersentasie gereageer het en of dit die maatskappy bevoordeel het of nie.

(4)**3.2 Winsgewendheid en bedryfsdoeltreffendheid:**

Lewer kommentaar op die bedryfsdoeltreffendheid van die maatskappy oor die afgelope twee jaar. Haal TWEE finansiële aanwysers aan.

(4)**3.3 Finansiële risiko en hefboomfinansiering:**

3.3.1 Een van die aandeelhouers kan nie verstaan waarom die skuld-ekwiteit-verhouding in 2024 vermeerder het ten spyte van die toename in die lening nie. Gee hom 'n verduideliking hiervoor.

(2)

3.3.2 Die hoof- finansiële beampte (HFB) is van mening dat die verhoging in die lening 'n goeie besluit was. Afgesien van die skuld-ekwiteit-verhouding, verskaf TWEE punte om sy opinie te ondersteun, EEN relevante finansiële aanwyser ingesluit.

(4)**3.4 Opbrengste, verdienste en dividende:**

3.4.1 Lewer kommentaar daarop of die aandeelhouers tevrede behoort te wees met die opbrengs op hulle belegging. Verskaf TWEE punte, EEN finansiële aanwyser ingesluit.

(4)

3.4.2 Lewer kommentaar op die verdienste per aandeel (VPA) en verduidelik die impak daarvan op die dividenduitbetalingsbeleid wat die direkteure aangeneem het.

(4)**3.5 Aandeleprys op die aandelebeurs:**

Lewer kommentaar op die aandeleprys se prestasie op die aandelebeurs (JSE). Verskaf TWEE punte, met syfers en tendense.

(4)

3.6 Aandeelhouding van Allan Ashwin:

3.6.1 Allan Ashwin besit aandele in Britesun Bpk. Hy is tevrede met sy belegging in hierdie maatskappy se aandele. Verskaf TWEE punte, met syfers of berekeninge, wat sy mening ondersteun. (4)

3.6.2 Die maatskappy beplan om in die volgende finansiële jaar addisionele nuwe aandele, gelykstaande aan 20% van die uitgereikte aandeelkapitaal, aan bestaande aandeelhouders uit te reik. Allan het aangedui dat hy nie hierdie aanbod sal aanvaar nie. Verduidelik hoe hierdie besluit sy % aandeelhouding sal beïnvloed. Verskaf 'n berekening of syfers om jou verduideliking te ondersteun. (6)

3.7 Bonusse vir direkteure en ander werknemers van Britesun Bpk.:

Bonusse vir direkteure en ander werknemers is by die maatskappy se begroting ingesluit. Aandeelhouders sal by die AJV gevra word om te stem of die bonusse uitbetaal moet word of nie.

Afgesien van die punte hierbo verskaf, noem TWEE verskillende faktore wat aandeelhouders se stemme om hierdie bonusse goed te keur, sal beïnvloed. (4)

INLIGTING:**A. Finansiële aanwysers en addisionele inligting:**

	29 Feb. 2024	28 Feb. 2023
Bedryfsverhouding	1,8 : 1	4,3 : 1
Vuurproefverhouding	0,9 : 1	2,5 : 1
Skuld-ekwiteit-verhouding	0,2 : 1	0,3 : 1
Verdienste per aandeel (VPA)	224 sent	113 sent
Dividende per aandeel (DPA)	90 sent	90 sent
Dividenduitbetalingskoers	40%	80%
% opbrengs op gemiddelde aandeelhoudersbelang (OOAB)	15,6%	8,0%
% opbrengs op totale kapitaal aangewend (OOTKA)	19,7%	11,0%
Netto batewaarde per aandeel (NBW)	1 543 sent	1 413 sent
Solvensieverhouding	2,5 : 1	3,6 : 1
% bedryfsuitgawes op verkope	22,0%	28,0%
% bedryfswins op verkope	15,6%	10,2%
% netto wins na belasting op verkope	13,5%	8,8%
% winsopslag	60%	40%
Getal direkteure en ander werknemers	38	43
Getal kliënte	245	280
Gemiddelde verkope per kliënt	R160 000	R120 000
Markprys van aandele op JSE	1 610 sent	1 342 sent
% rente op beleggings	7%	7%
% rente op lenings	13%	13%

B. Uittreksel uit Kontantvloeistaat

	29 Feb. 2024	28 Feb. 2023
Kontant gegenereer uit bedrywighede	R6 785 000	R3 863 500
Opbrengs van uitgereikte aandele	R2 800 000	0
Verhoging in lening	R1 000 000	R4 000 000
Vaste bates aangekoop	0	R750 000
Vaste bates verkoop*	R1 100 000	0
*Onproduktiewe vaste bates is verkoop.		

C. Aandeelhouding van Allan Ashwin in Britesun Bpk.:

	Britesun Bpk.
Uitgereikte aandele op 29 Februarie 2024	700 000
Aantal aandele deur Ashwin besit	360 000
Aankoopprys per aandeel wat Ashwin betaal het	780 sent
Dividende per aandeel verdien	90 sent

VRAAG 4: KORPORATIEWE BESTUUR**(15 punte; 10 minute)**

Jy word voorsien van 'n media-artikel wat op Gadram Bpk. betrekking het.

GEVRA:**4.1 Verwys na Paragraaf 4.**

Die drie direksielede wat by hierdie saak geïmpliseer word, besit elkeen 150 000 aandele. Bereken die verlies wat Loma en elk van die twee direkteure kon vermy deur hulle aandele op 13 April 2023 te verkoop.

(3)

4.2 Verwys na Paragraaf 3.

- Verduidelik waarom die teksboodskap so belangrik vir die ondersoekers is. (2)
- Verduidelik waarom jy dink dat daar na hierdie misdaad as 'binnehandel' verwys word. (2)

4.3 Verduidelik hoe die vinnige daling in die aandeleprys en die bedrieglike finansiële state moontlik die bestaande aandeelhouders en die werknemers kan beïnvloed. (4)

4.4 As jy 'n aandeelhouer in Gadram Bpk. was, watter ander vrae sou jy by die AJV gevra het? Verduidelik TWEE punte. (4)

INLIGTING:

Gebruik die inligting in die artikel en jou kennis van maatskappye om die vrae te beantwoord.

SOSIALE MEDIA LIG DIE SLUIER OOR GROOTSKAALSE BINNEHANDEL**Paragraaf 1**

Bizmiz Nuus het verlede maand berig oor die weerhouding-ouditverslag wat Gadram Bpk. ontvang het en dat 'n polisie-ondersoek na die vals finansiële state onlangs begin is. Maar dit is egter nie die einde van die maatskappy se probleme nie.

Paragraaf 2

Die Finansiële Sektor Gedragsowerheid ('FSCA') het in Maart 2024 vir Loma Leonard HUB (hoof- uitvoerende beampte) van Gadram Bpk., 'n R50 mijoen-boete opgelê vir die oortreding van die Wet op Finansiële Markte (Wet 19 van 2012) toe hy teksboodskappe aan twee direkteure gestuur het, waarin hy hulle gewaarsku het om hulle Gadram-aandele te verkoop.

Paragraaf 3

Loma se inkriminerende boodskap het gelui: 'Jy vra altyd my mening. Dit sal Gadram baie lank neem om van al die slegte nuus ontslae te raak. Verkoop jou aandele dadelik teen die huidige prys. Vee dadelik hierdie boodskap uit en moet vir niemand vertel nie.'

Paragraaf 4

Die 'FSCA' het met hulle besluit oor die boete in ag geneem dat Loma die boodskap op 10 April 2023 gestuur het en dat die drie direksieledes, Loma en die twee direkteure, hulle aandele op 13 April 2023 teen R105,00 per aandeel op die JSE verkoop het. Die gevolglike drastiese daling tot R8,00 per aandeel in die aandele se markprys het in die volgende twee dae plaasgevind.

GRAAD 12 REKENINGKUNDE FORMULEBLAD MET FINANSIËLE AANWYSERS

$\frac{\text{Bruto wins}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Bruto wins}}{\text{Koste van verkope}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Netto wins voor belasting}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Netto wins na belasting}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Bedryfsuitgawes}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Bedryfswins}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$
Totale bates : Totale laste	Bedryfsbates : Bedryfslaste
(Bedryfsbates – Voorraad) : Bedryfslaste	Niebedryfslaste : Aandeelhoudersbelang
(Handel & ander ontvangbare bedrae + Kontant & kontantekwivalente) : Bedryfslaste	
$\frac{\text{Gemiddelde handelsvoorraad}}{\text{Koste van verkope}} \times \frac{365}{1}$ (Sien Nota 1 hieronder)	$\frac{\text{Koste van verkope}}{\text{Gemiddelde handelsvoorraad}}$
$\frac{\text{Gemiddelde debiteure}}{\text{Kredietverkope}} \times \frac{365}{1}$	$\frac{\text{Gemiddelde krediteure}}{\text{Koste van verkope}} \times \frac{365}{1}$ (Sien Nota 2 hieronder)
$\frac{\text{Netto inkomste na belasting}}{\text{Gemiddelde aandeelhoudersbelang}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Netto inkomste na belasting}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$ (Sien Nota 3 hieronder)
$\frac{\text{Netto inkomste voor belasting + Rente op lenings}}{\text{Gemiddelde aandeelhoudersbelang + Gemiddelde niebedryfslaste}} \times \frac{100}{1}$	
$\frac{\text{Aandeelhoudersbelang}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Dividende vir die jaar}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Tussentydse dividende}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Finale dividende}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Dividende per aandeel}}{\text{Verdienste per aandeel}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Dividende vir die jaar}}{\text{Netto inkomste na belasting}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Totale vaste koste}}{\text{Verkoopprijs per eenheid – Veranderlike koste per eenheid}}$	
LET WEL: <ol style="list-style-type: none"> Handelsvoorraad aan die einde van 'n finansiële jaar kan gebruik word as dit in 'n vraag vereis word. Krediet aankope kan gebruik word in plaas van koste van verkope (syfers sal dieselfde wees mits voorraad konstant bly). Indien daar 'n verandering in die aantal uitgereikte aandele gedurende 'n finansiële jaar is, word die gewoogdegemiddelde getal aandele in die praktyk gebruik. 	